

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKOLCSOS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIÁDJÁ A DÁVID FERÉNC EGYLET

Alapította : DR. BOROS GYÖRGY.

Törvénytiszti lajstromozási szám: 128.
(Dos. No. 484—1939. Trib. Cluj.)

Felelős szerkesztő: BENCZÉDI PÁL.

Cluj, Cal. M. Foch 12. II. emelet 22. ajtó.

A Biblia jubileuma.

A Szentírásnak nevezetes évfordulója van. Ezelőtt háromszázötven évvel jelent meg magyar nyelven a teljes Biblia Károlyi Gáspár fordításában, amely a magyar protestánsoknak többszöri átdolgozással bár, de elfogadott Bibliájuk lett. Ma is az átdolgozott Károlyi fordítás van általános használatban a magyar protestánsoknál.

A világon sok könyvkiadó vállalat van, de olyan sikerre egyik sem tekinthet vissza, mint a Britt- és Külföldi Biblia Társulat. Főnnállása óta (1804. márc. 7.) a Szentírást 450 millió példányban, hatszázhetvennyolc nyelven, illetve nyelvjáráson juttatja el az igazságra és megnyugvásra szomjuhozó lelkekhez. Ha nem éreznők és nem tudnók megállapítani azt, hogy a Biblia milyen nagy értéket képvisel, az említett számok meggyőznének róla. Mégsem lehet érdektelen könyv, amely ilyen nagy számban és olyan sok példányban látott napvilágot s amelynek kelendősége idők folytán nem csökken, hanem állandóan emelkedik. Ne féljünk tehát attól, hogy a Biblia olvasása által elmaradunk a rohanó világtól; a Bibliának van mondanivalója mindenkor emberéhez. Vannak olyan igazságok, melyek sohasem avulnak el. A magyar lélek különösen sokra becsülte mindenkor a Szentírást. Minden lélek, minden nép, amely sokat szenvedett, az Isten igéjében keresett és talált vigasztalást, erőt nagy és hatalmas küzdelmére. A magyar lélek már a reformáció előtt is Bibliafordítást teremtett, mert érezte azt, hogy a szellemi élet legnagyobb forrása buzog abban. A Bibliafordításnak igazi korszaka a hitújítás szá-

zadában állott be. A középkori iskolástudomány által megabroncsozott egyházas élet helyett mindenki valami olyat várt, ami lelket és életet jelent, ami az embernek benső lelki életének igazi tápláléka lehet. Ezt a varázserőt a Bibliában keresték és találták meg. Mily boldog volt a hitújítás korának embere, midőn a sok sejtellemmel teljes írást a saját anyanyelvén hallhatta a szószékről és úgy olvashatta otthon családtagjainak, mikor maga is beavatva érezte magát a titkok titkába s az életet, világot, üdvösséget és más nagyszerű eszméket az értelem és az egyéni hit világosságával magyarázhatta. A hitújítás a többek között az emberi komoly és öntudatos vallásosságnak a megteremtője is volt.

A komoly vallásosságra való törekvés azonban sokkal korábban jelentkezett, mint mikor a Károlyi Gáspár fordítása, ezelőtt 350 esztendőben, 1590 ben megjelent. Azelőtt több bibliai fordítás jelent meg magyar nyelven, melyek azonban többnyire csak részletfordítások voltak. Ilyenek voltak: Erdősi (Sylvester) János ujszövegség fordítása 1535-ben; Komjáthi Benedek: Szent Pál levelei magyar nyelven 1533-ban; Benczédi Székely István szikszói oskolamester zsolnárfordítása 1548-ban; ezeken kívül a vallásjavítás sok bajnoka fordított még kisebb nagyobb részt a szentírásból; legnevezetesebb a Heltai Gáspár fordítása, amely az eredeti szövegre és a jó magyar nyelvre is kiváló gondot fordított. 1551—56-ig fordította tudós társaival és a saját könyvnyomdájában ki is adta. A protestánsok között azután Vizsolyban Károlyi Gáspár 1590-ben a tizenhét-havi szorgalommal elkészített teljes Bibliát Szent Jakab havában (juliában) ki is adta. Azután nemsokára a katolikusok számára is készített Káldi György magyar fordítást és idők folytán a protestánsoknál és a katolikusoknál is több fordítás és átdolgozás, javítás látott napvilágot.

Az irodalomtörténet részrehajlatlan bírálata szerint a hitjavítás korában a legjobb fordítás a Heltai Gáspáré volt. Azonban az ő fordítása nem mehetett át közhasználatba, mert nem volt teljes és több könyvben jelent meg, s azután, minthogy Heltai élete vége felé unitáriussá lett, a többi felekezet előtt nem maradt kedves az ő munkássága. A református Károlyi Gáspár bibliafordítása magába foglalta az egész Szentírást és ha sok fogyatkozás is volt benne, mégis a magyar hitjavítás minden hívének ez lett az elfogadott Szentírása. Csakis ebben az értelemben 350 éves a magyar Biblia, mert hiszen azelőtt is jelentek meg magyar Bibliafordítások. Minthogy ez a „vizsolyinak“ nevezett Biblia a mi Bibliánk is, mert ennek átdolgozott kiadásából vesszük fel az ígét istentisztelet alkalmával, ezt olvasták elődeink és ezt olvassuk mi is: gondoljunk odaadó szeretettel e nevezetes évforduló alkalmával a Szentírásra. Gondoljunk rá hittel és szeretettel, s olvassuk, mikor olvashatjuk, mert minden idők legszebb eszméit és a soha el nem muló igazságokat találjuk benne.

B. P.

Hogyan tanítsunk imádkozni.

A múlt század végén és e század elején a természettudományok terén végzett nagy felfedezések által az ima csaknem teljesen elveszíteni látszott fontosságát. Hiszen a régi imádkozás igen sok esetben a természeti törvények megváltoztatására kérte Istent. Mikor ezeknek lehetetlenségét az emberi ész belátta, az ima értékét is kétségbe vonta.

A világháború után az ima kérdése ismét állandóan felszínre van. Igen sok vallásos irányzat „több imát, több bensőséget az istentiszteletbe” jelszó alatt akarja megváltoztatni az eddigi szertartási formákat. Sőt világszerte megindul az „oxfordi csoport” mozgalma, amelynek egyik legszilárdabb erőssége abban az közvetlenségben, isteni vezetésben van, melyet részben az imádkozással, részben a magábavaló szállással akar megvalósítani.

Mennyire fontos az ima szerepe nálunk, unitáriusoknál?

Igaz ugyan, hogy istentiszteleteinknek egyik legfontosabb alkotó elemét az ima képviseli, imádkozásunkban mégis, mintha valami észszerű szárazság, érzelmeket megvallani nem akaró büszkeség, saját értékünknek kissé túlzott hangsúlyozása lenne.

Gyermekeinket is megtanítjuk imádkozni, — hisz gyakran hallani a szülők dicsekvését „A mi fiunk olyan fiatal és már is tudja a Miatyánkot” — ami jó érzéssel is tölthetne el, ha nem tudnók, hogy a legtöbbször a Miatyánk elmondásában merül ki egész imádkozásunk. Anélkül, hogy ennek nevelő értékét valamivel is csökkenteni akarnók, hangsúlyozni kívánjuk, hogy a Miatyánk megtanítása és elmondása még nem elég. Ugyanis ez a végén annyira megszokottá válhatik, hogy csak annyi értékkel bír, mint az imát őrlő keleti imamalmok. A megszokásból, valamint a parancsszóra történő imádkozásnak nincsen sok értéke. Nem szolgálhat lelki megerősödésnek, mert nem lélekből fakad, nem Isten-felé tör, hanem egy reggeli vagy estéli kötelesség, mely után nyugodtan kezdetünk munkába, vagy hajthatjuk álomra fejünket. Ismertem egy falusi bácsit, aki minden reggel imádkozott, de, hogy azt csupán megszokásból tette, imádkozásának módja leginkább mutatta. Valahogy ilyenformán imádkozott: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben — Jóska, egyél hamar és hajsd ki a teheneket, — szenteltesd meg a te neved — már megint nincs helyén a tü-rülködő” . . . stb. Az ilyen imádkozás igazán csak időtöltés. Az igazi imának mindig öntudatosnak kell lennie. Ezért a munka, vagy a pillanatnyi elgondolkozás még nem ima, mint ahogy azt nálunk nem is régen hirdették. Az ima tulajdonképpen lelki erőinknek és gyengeségeinknek seregszemléje, egy mindennapi számadás, amelynek célja az, hogy mindennap csiszoljunk le valamelyes salakot jellemünk gyémánt kövéről. Ez a lelki számadás feltétlen szükséges ahhoz, hogy jellemünk ne csak a felszínen csillogjon, hanem egész bensejében minden nehézséget és sötétséget átütő világosság legyen. Mikor imánkban saját lelkünk magunk

előtt és „Isten színe előtt“ kivetítjük, egyszeremind eljegyezzük magunkat egy magasabb, erkölcsibb életideál megvalósítására. Az imádkozással az öntudat-alatti az öntudatba folyik s annak csodás, ismeretlen világát is befolyásolhatjuk.

Dr. Gernsted, a vallásos lélektannak egyik kitűnő ismerője, azt mondja, hogy imáinkkal tudatalatti éntünket is befolyásolni tudjuk s a vallásos lélektannak egyik legfontosabb feladata megtalálni azokat a szálakat, melyek tudatalatti éntünkön túl vezetnek, vagy másszóval, amelyek minket Istennel összekötnek. Hogy ilyen szálak léteznek, az csaknem bizonyos. Ez pedig azt mutatja, hogy az ima nem magunk sugallása — amint az sokan hiszik — hanem máshonnan jövő sugallás, ahol a másik oldalon az Isten áll. Ezért az ima több egyszerű magunkba szállásnál, mert ebben a külső erőben, az Istenben való hit, az imát úgy a magába-szállástól, mint az elmélkedéstől megkülömbözteti. Az ima lélektani szempontból való vizsgálása fölöslegessé teszi azt, a felelet számára mindig meddő, kérdés, hogy „meghallgatja-e Isten imáinkat.“ Ennél sokkal fontosabb: vajjon „megerősödünk-e, nyerünk-e bizalmat, új hitet és kitartást az ima által?“ Erre a kérdésre a felelet már csak igenlő lehet. Azonban a lelki megerősödést is csak akkor érhetjük el, ha imádkozásunkat öntudatosá, lélekvé és ezáltal bensőségessé tesszük.

Ezek után feltehetjük a kérdést, hogy van-e valamilyen rendszer a mi imatanításunkban? Sajnos, nálunk nem csak, hogy rendszer nincsen, de még imatanítás is alig van. Vasárnapi iskoláinkban vagy a felekezeti iskoláinkban az ima tanítása legtöbbször abban merül ki, hogy a tanulóknak, lehetnek azok bármilyen korúak, megtanítjuk a Miatyánkot meg egy-két reggeli imát. Sajnos ez az iskolában kapott „szent örökség“ később sem gyarapodik sokkal. Ennek az eredménye azután az lesz, hogy az ima, valahogy a varázsszó jellegét veszi fel, amelyet mihelyt veszélybe vagyunk, előveszünk s azt várjuk, hogy elmondása csodát hozzon létre: Űzze el a körülöttünk ólálkodó gonosz szellemeket, az élet nehézségeit.

A Miatyánknak a gyermekekkel való betanítása ellen senkinek sem lehet semmi kifogása, azonban ez még nagyon kevés. Hiszen ennek igazi lényege és szépsége csak meglehetősen felnőtt korban válhatik öntudatosá s mindaddig csak a szokás erejével hat. Mert tagadhatatlanul a „Miatyánk“ a kereszténység legszebb imája, de amilyen egyszerűnek látszik, éppen olyan súlyos, nagy gondolatokat tartalmaz, amiket egy fiatal gyermeknek felfogni még csaknem képtelenség. A fiatal fiú vagy leány nem tudja, hogy a „Mindennapi kenyerünk,“ „jőjjön el a Te országod,“ „ne vigy minket a kísértetbe“ kifejezések, mit jelentenek. Különösen nem, ha azokat hosszú szemléltető képekben megmagyarázni nem törekszünk.

A fentieket szemelőtt tartva, legfontosabb, hogy gyermekeinket tanítsuk meg öntudatosan imádkozni. Ne csak szavakat rebe-

zenek Isten felé, amelyek számukra üresek, hanem érezzék már kezdettől fogva, hogy az imában vágyaik, reményeik, vagy, amint mondani szokás, az egész lelkük benne van. Ezt pedig csak tervszerű tanítással érhetjük el. Ha mindig a gyermek korának és fel-fogó képességének megfelelő imákat tanítunk meg. Tanításunkban egy állandó emelkedésnek kell lennie, amely által a szemléltető képektől az erkölcsi fogalomhoz jutunk. Az ima a gyermek — általában mindenki erkölcsi fejlődésének hű mutatója. Az első imák az u. n. „Köszönő“ imák, amelyekben a gyermek az élet örömeit megköszöni Istennek, akit emberformában képzel el.

Kezdetben a gyermek nem érzi az ima szükségességét. Ezért fontos, hogy minél gyakrabban imádkoztassuk. A lefekvés előtti imádkoztatás nagyon helyes, mert ezáltal szokássá válik. Most már csak arra kell törekedni, hogy e szokást öntudatosná is tegyük. Ezért minél több imát tanítunk meg, sohse tévesztve szemelől, hogy ezeknek az imáknak a gyermek lelkéhez kell igazodniok. A gyermek esti imádsága mindig egy rövid családi istentiszteletnek kellene lennie, mert nincs rosszabb annál, mint mikor a gyermek érzi, hogy az imádkozás egy olyan kötelesség, amely alól a felnőttek fel vannak mentve. A vasárnapi iskolában pedig minden vallásos történet elmondásánál többet ér az imádkozás, különösen, ha megtudjuk tanítani gyermekeinket önállóan imádkozni. Ebből a szempontból igen hasznos rövid imák iratása, mert attól eltekintve, hogy ezáltal a gyermekek kifejező képességük is gyarapodik, ők maguk is rájönnek az ima lényegére és fontosságára.

Az ima lényegéről és annak tanításáról még sokat lehetne írni, azonban célunk csupán az imatanítás jellemnevelési értéke fontosságának kihangsúlyozása. Ne feledjük el, hogy Jézus maga is minden fontosabb elhatározása előtt félrevonult és imádkozott. Továbbá a modern lélektan is hirdeti az ima hathatós szerepét az emberi életben. Mert ha megtanulunk öntudatosan, „lelkünkéből“ imádkozni, az ima valóban „megerősít, hitet, reményt és kitartást ad eletségünkben.“

Bodor András.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára évi 36 lei. A D. F. E. évi rendes tagsági díja 60 lej. A D. F. E. örökös alapítói díja 1000 lej. A rendes és alapító-tagok egyleti tagsági jogaik gyakorlása mellett kapják az Unitárius Közlönyt is. Az előfizetési díj csak a Közlönyre jogosít. Kivánatos tehát, hogy mindenki lépjen be az egylet tagjai sorába s díjait rendezze. Egyleti jogait csak az gyakorolhatja, aki tagsági díjait rendezte. Előfizetés Magyarországon 3 P. Minden pénzküldemény Gálfi Lőrinc pénztáros címére küldendő. Cluj, Marechal Foch 12.

Buzakalász a szobámban.

Buzakalászt hoztam
A buzamezőkről
S asztalomra tettem,
Beszéljen a földről.

Beszéljen naponta:
Reggel, délben, este,
Hogy az Isten nekünk
Mért is teremtette!

Mert, ahogy elnézem
Barna-piros arcát
S magam előtt látom
Szántó-vetők harcát.

Ugy érzem, megszólal
S néma beszédében
Ős teremtés-titkok
Izzanak a létben.

Az Ige s a Kenyér
Teremtő ereje,
A lélek és a kéz
Egy test-vér melege.

Párás tavaszokban
A csillogó harmat,
Forró nyár hevében
Kalászt érlelő nap.

Szélzugás, vad vihar,
Pusztító jégeső,
Mennydörgés, villámlás,
Fenyegető felhő.

Majd borzalmas aszály,
Tikkadt inyek átka,
Sehol egy felhő-rongy,
Mit bár a szem látna.

Végtelen nappalok,
Percnyi kis éjszakák,
Sóhajban röppenő,
Titkon mondott imák.

Birkózás a röggel,
Szakadatlan tartó.
Szitkos, nyers biztatás:
„Hej, hi, elé *bimbó!*“

Meredek oldalon
Dőlve szántóekék,
Ezer veszély elől
Nincs sehol menedék!

S mikor már asztalra
Vergődik a kenyér,
Félig elsorvadt a
Vért izzadó tenyér.

De megállás nincsen,
Bent új vetés sarjad:
Fellobban a lélek:
Isten! Ember! Halljad! :

Szántanak az ekék,
Hullanak a magvak,
Nő a buzakalász
És újra aratnak!

Buzakalászt hoztam
A buzamezőkről
S asztalomra tettem,
Beszéljen a földről.

Beszéljen naponta
Reggel, délben, este:
Hogy az Isten nekünk
Mért is teremtette.

Diszes nagy vázákban
Mezei virágok,
Körülötte hetykén
Diszítik szobámat.

Ő csak egyszerűen,
Fejét mélyre hajtva,
Az élet titkait
Mind elibém hozza.

Nem kelletti magát
Illatár, szinpompa
Gyönyört vágyó szived
El nem kápráztatja.

De, amit beszél így:
Némán, hajtott fejjel,
Remegve hallgatja
S csodálja az ember!

Fekete Lajos.

A népies irodalom diadala.

Ezelőtt száz és egynehány esztendővel a kolozsvári unitárius kollégium ifjai irodalmi kört alkottak és irodalmi törekvéseikben a népies irányzatnak hódoltak. E körben működött a halhatatlan emlékü Kriza János is, aki a „Vadrózsák“ címen kiadott nagy művében megőrizte a feledéstől a székely nép lelkének csodálatos alkotásait: meséket, dalokat, balladákat, szólásokat stb. Azóta nemcsak a népnek a lelki megnyilatkozásai, hanem a népies elem is a szépirodalomban meghonosult, s azonkívül a nagy világon csaknem mindenütt a nép maga, a népélet kérdései az irodalomnak gyakori, néha-néha mindennapi kérdései lettek, sőt sok helyen már jóval ezelőtt is azok voltak. Meghonosult a népiesség és a nép lelkéhez való vágyakozás a magyar irodalomban s különösen a magyar irodalomnak erdélyi részében is.

Nem célunk ez alkalommal ezt az egész nagy munkát felölelni, csupán egyes jelenségeket említünk meg s célunkhoz képest ennek a megbecsülhetetlen nagy értékű irányzatnak a diadaláról óhajtunk néhány elismerő szót mondani.

Ebben a nagy mozgalomban két irányzatot kell megkülönböztetnünk. Egyik az, amely regényekben és más uton, propaganda irodalom módjára a nép felé tereli a figyelmet, a népről, a nép érdekéről ír. Ez az irányzat azonban irányánál, erős színeinél fogva csak az értelmiségnek az olvasmánya marad mindig, a népnek nem vált és nem is válik soha szellemi táplálékává. Természetesen ezen iránynak is meg van a maga jelentősége, mert a nép felé tereli a figyelmét azoknak is, akik eddig arról nem is gondolkoztak. A másik irányzat az, amely a népről ír, a nép lelkének kiapadhatatlan drága kincseiből meríti forrását és írásművészete nemcsak az értelmiséget, hanem magát a népet is magával ragadja. Ez a legnagyobb művészet és a nemzeti érték szempontjából a legbecsesebb is. Az ilyen irodalom összekapcsolja a nemzet tagjait egységes felfogással és meggyőződéssel s a nemzeti öntudatot mindennél jobban erősíti. Ennek az irányzatnak ma nálunk a legkiválóbb képviselője Gyallay Pap Domokos, a „Magyar Nép“ főszerkesztője. Van neki még más címe is, több irodalmi társaságnak tagja, hogy csak a legnevezetesebbeket említsem: tagja a Kisfaludy- és a Petőfi-Társaságnak, de én mégis úgy érzem, legnagyobb címe az, hogy a „Magyar Nép“ főszerkesztője. Igen, mert ez a lap az egyszerű falusi nép lelki szükséglete lett s hogy azzá lett, azt első sorban Gyallay Pap Domokosnak köszönhetjük.

Gyallay Domokos a mi erdélyi életünk legsikeresebb népies elbeszélő írója. Nemcsak a népről ír, hanem a népnek is. Ez a feladat nemcsak szép, hanem a legnehezebb is. És Gyallay Domokos ezt a feladatot nagyszerűen oldotta meg. Már kora ifjúságában ezt az irányzatot művelte. Eleinte hangulatos költeményekkel adta tanubizonyságát Istentől nyert tehetségének, majd meg

elbeszélésekkel mutatja meg kiválóan nemes izlésre mutató művészetét. Elbeszélései a család, a templom, az egyház és nemzetünk multja körül forogtak. Sohasem feledkezett meg a népről, a nép sorsáról, melyből származott. Diák éveiben és tanár korában a szünidőket arra használta fel, hogy minél jobban megismerkedjék népünk életével, lelkével. A világháború csendes óráiban pedig, mint főhadnagy, a híres 82-ik ezredbeli székely bakák közt ápolta azt a szellemet, amelyet multunk szenvedései és dicsőséges küzdelmeink kikristályosítottak.

Irodalmi sikerekre a mellékutakat egyáltalán nem kereste, sőt azokat visszautasította. Ugy tett, mint egyik szép novellájában: „A Különte sipjában“ a főhős: Különte. Ez elbeszélés szerint Bethlen Gábor udvarába sok idegen zenész került, akik a szerencse és siker fényes napjaiban elől terpeszkedtek, de a megpróbáltatás idején gyáván megfutottak. Amikor mások megfutottak, akkor csendült fel az addig mellőzött Különte sipja s erőt és reményt adott csüggedő testvéreinek.

Gyallay Domokos a közhatalomváltozás után teljes erejével az irodalom terére lépett s azt az irodalmat műveli, amelyre legnagyobb szükségünk van s úgy műveli, ahogy a mi legfontosabb erkölcsi hivatásunk diktálja. Az utóbbi két évtizedben a kisebbségi sorsra jutott magyar népnek ő a legkedveltebb írója.

Mint a népnevelés hivatott apostola, tudta mire van szüksége a falusi népnek. És ennek a szükségnek megfelelően szerkeszti lapját s írja meg novelláit, regényeit és kisebb színjátékait, melyet a falusi műkedvelők oly nagy szeretettel játszanak.

Most ujabban a „Külön nóta“ című népszinművét Budapesten a Nemzeti Színház szabadtéri előadásban színre hozta. 3—4 ezer ember lelkesedéssel tapsolt Gyallay Domokos remek művészetének, mert megérezte Budapest közönsége is ezt a nagy értéket, amit Gyallay Domokos művészete jelent és ezt méltányolta is.

Ebben a méltánylásban mi a népies irodalom diadalát látjuk és hálásak vagyunk Gyallay Domokosnak, hogy a legszenyebb ügyet diadalra vezette.

Jól esett nekünk ezeket a siker és elismerés derűs pillanatokban elmondanunk. De talán tartozunk is ezzel főképpen azért, mert Gyallay Domokos is annak a kollégiumnak volt a növendéke és egy időben tanára, ahol Kriza János és rokonlelkű társai a népies irodalom hurjait pengették. Meg vagyunk győződve, hogyha van összeköttetés az elköltözött lelkek és az élők között, Kriza János és szellemi munkatársai meglepéssel tekintenek le a magasságból és azt mondják: Munkánk nem volt hiábavaló, mert utódaink tovább építik és erősítik azt az utat, amelyet mi elkezdettünk.

Göncz Mihály.

1866—1940.

A lelkészi karnak újabb halottja és újabb gyásza van. Göncz Mihály Laborfalva és szórványai egyházközségnek egykori „szelid-lelkű és alázatosszívű“ lelkipásztora 74 éves korában, június 18-án meghalt.

Az elhunyt Háromszék megyében Árkoson született 1866-ban. Apja Göncz Mihály egykori neves árkosi énekmester-tanító, a Főtanács tagja volt. Anyja Nagy Eszter volt. Mindkettő ősi székely család ivadéka.

Göncz Mihály lelkész tanulmányait a székelykereszturi és a kolozsvári gimnáziumokban végezte. A papnevelő intézet elvégzése után egy ideig Kolozsváron kántoroskodott. 1891-ben nevezte ki Ferencz József püspök Firtosváraljára, ahol 5 évig szolgálta az egyházat. Itt meg is nősült és ebből az alig néhány évig tartó házasságból született az első leánya. Firtosváraljáról átment a lokodi egyházközségbe, ahol négy évig működött. Szülőföldje iránti vágyakozása vitte innen Háromszékre, a szentivánlaborfalvi egyházközségbe a szépmező közepébe 1900. évben. Árkosra azonban, szülőfalujába, amint egykor remélte, már nem juthatott vissza.

Laborfalván újra megnősült és ebből a házasságból hét fia és egy leánya született.

A laborfalvi egyházközség volt végleges állomása, ahol leélte harmincegy évi szolgálata alatt életének részben megháborgatott, részben nyugodt éveit. Harmincegy év elég nagy idő, különösen egy olyan egyházközségben, amelynek a sors által adott összetételében az ősi székely örökségek közül legtöbb büszkeségnek és legkevesebb egyetérteni akarásnak vonásai maradtak fenn. Göncz Mihály rendkívül szerény és békességre törekvő egyéniségét egy pillanatra sem tudta ez a rendkívüli gyülekezet megrendíteni az ő munkája pontos és nyugodt továbbvégzésében. Békés szelidségét és nyugodt hidegvérét a legnehezebb alkalmakkor is megőrizte, mintegy lefegyverezve ezzel környezetét.

Ittléte alatt a laborfalvi egyházközség anyagiakban is tetemesen gyarapodott. A lelkész fizetésére szolgáló magtár, nemes pénz-adományok és a háboru után adományokból szerzett harangok igazolják, hogy működése értékeket hagyott fenn az egyházközségnek. Legnagyobb érdeme az alig 4 holdra terjedő papi birtoknak az impérium változás agrártörvénye után még 11 holddal való megszorítása.

Nehéz családi élete és sokszor terhes lelkészi szolgálata közben szerény, becsületes lelkületével küzdi keresztül magát. Lelkészi hivatását türelmesen és lelkiismeretes pontossággal végezte.

Érdemei elismerésül az egyházköri közgyűlés közügyigazgatónak, valamint az Egyházi Főtanácsba kiküldöttnek választotta volt meg.

40 évi érdemes szolgálat után 1932-ben 66 éves korában vonult nyugalomba. Egyházközségét azonban akkor sem hagyta el, hanem nehéz gonddal megtakarított fillérein épült házába vonult vissza élete néhány nyugodtabb évét eltölteni, amely nyugalmat is egy fájdalmas családi esemény tett mégis keserűvé, amikor egyik fiát alig 34 évesen, szinte saját karjai között kellett végig nézzen kiszivedni 1939 nyarán.

Az erős nagy székelly nehéz bánata és megtámadott szervezete hatása alatt, egy évre reá maga is összeroskadt.

B. B.

Egy nevezetes emlék.

Fekete Pál harangja.

A kolozsvári unitárius egyházközség 1860 évi jegyzőkönyvének 52-ik pontja alatt a következőket olvassuk: „Olvastatik Id. Fekete Pál afiának m. év december 15 ről kelt s Kebli E. Tanácsunkhoz mai napon beadott levele, me'yben említett afia előadja, miképpen a közelebről lefolyt 11 szomorú év nyomasztó körülményei vele se tudták elfeledtetni helybeli anyaeklézsiánk volt harmadik, kisebb harangjának elvesztését, melyet az 1848-iki nemzeti mozgalmak egyebek közt anyaeklézsiánktól is áldozatul kivántak, — annyival inkább nem, mert amaz elveszett harang hangja egy hosszú életen át szívének minden gyöngédebb érzelmeivel oly szomorúan összefűződtek vala. Ilyetén kegyeletes érzelmek, másfelől pedig azon gondolat, hogy a keresztény buzgóság szülte adakozás már természeténél fogva más afiakra is lelkesítőleg hatand: említett afiát arra indították, hogy helybeli anya-egyházunk számára azon elveszett harang helyett egy újat, ahoz lehetőleg hasonló nagyságut és alakut öntessen, — mely óhajtságának és elhatározásának teljesülését ezennel örömmel jelenti, tudatván egyszersmind azt is, hogy a tegnapi napon anyaeklézsiánk tornyába felszerelten ezután használatra felállított s már egyszer próbából meg is huzott harang sulya 2 mázsa és 88¹/₂ font; nyolc füllel van ellátva; nyelve azonban nincsen beleöntve, csak szíjjal van felkötve azért, hogy kopás esetében lehessen felcserélni.“ Továbbá, hogy a harang keleti oldalán ezen felirat olvasható: „A kolozsvári unitaria szent eklézsia számára öntette saját költségén élete 75-ik évében Id. Fekete Pál 1860-ban, november 11-én, elhalt kedves nője Hévízi Literati Juliánna emlékeül.“

A harang nyugati oldalán egy hajó van, melynek alakja és beírása hasonló a más két harangon levőhöz. A szélen az öntő neve: Andrásovszki János.

A többi harangot a templom- és torony építése befejezésekor 1796-ban öntette volt az egyházközség. A nagy harang

sulya 5 mázsa 44 kiló az elrekvirálási jegyzőkönyv szerint; a mostan toronyban levő egyedülálló harang sulya kb. 2¹/₂ mázsa. Mert bizony a világháború zivatarai elvitték az 1796-ban öntött nagy harangot, de elvitték az idős Fekete Pál által oly nagy szeretettel adományozott harangot is.

Most csak egy harang van a kolozsváriak unitárius tornyában, az u. n. közép nagyságu: 1916 óta egyedül, árván. Az a felirat van rajta: Csöndes partra jutva, nyugszom¹⁾ és a 100-ik zsolnárnak néhány igéje.

Az ércharang tényleg nyugszik, de az emberi szívet mély fájdalom fogja az idők zordonsága miatt, amely nem kimélte meg a harangokat sem, s a szív legnemesebb adományait sem.

Az itt említett Id. Fekete Pál volt az, aki a házsongárdi temetőben szép és tágas temetőkertjében engedélyt adott arra (1856), hogy a kollégiumban elhalt tanulók és tanárok a négyszögű temető keleti és nyugati oldalán egy-egy sorban eltemetessenek. Sokan is vannak ebben a temetőben tanulók, tanárok és mások is. Jövőkor erről a sirkertről is bővebben megemlékezünk, mert jó és hasznos a multra visszatekinteni.

Marosvásárhelyi ünnepek.

Marosvásárhelyi unitárius egyházközségünk szép és meghatározó ünnepélynek és gyűlésnek volt színhelye június hó 30-án és július 1-én. Az első és a mélyen meghatározó ünnepély június 30-án volt, melyet az új orgona felszentelésére rendeztek. Vasárnap délelőtt istentiszteleten az Iparos Egylet dalkara éneke tette nemcsak ünnepiessé, hanem igazán széppé az ünnepély kezdetét, melyet a buzgóság mélységeibe vezetett *Máthé Zsigmond* nyáradszentmártoni lelkész imája. Közéneket *Bedő Emma* művésznő megragadó vallásos éneke szolgáltatta, ezután pedig *Dr. Kiss Elek* főjegyző tartotta meg gondolatokban gazdag és hatásos beszédét. A beszéd épített lelkiekben és alkotott gondolatokban, az egyházas szellem fölébresztésében. A vallásos szellem, mely csak a jóság szellemétől lehet áthatva az orgonán keresztül a természet és a nagyvilág szinompája s gyönyörűséges változatai között mindig meglátja és megtalálja az Istent.

A nagyhatású beszéd után *Halmágyi János* esperes köszöntötte a templomi gyülekezetet, más egyházak és testületek kiküldöttjeit, majd pedig mély hálával és elismeréssel emlékezett meg *Bustya János egyházközségi gondnok nagy áldozatáról*, ami nem kevesebb, mint *a most felszentelt orgona*. A régi időkben még hallottunk ilyen áldozatokról, de ma, a mostani nehéz viszonyok közt, különösen nagy értéke van az ilyen áldozatnak. *Bustya János* afia ezzel az adományával örökre emlékeztetéssé tette nevét a jelen és az utókor számára. Az orgonaszentelő istentisztelet után a

¹⁾ Latinul: *Portu meliore quiescam.*

nagyközönség fölemelő, megszentelő érzésekkel távozott az Isten házából.

Estve $\frac{1}{2}$ 9 órakor *templomi hangverseny* volt, melyen imát *Fülöp Zoltán* vadadi lelkész mondott, mely nemes tartalmánál fogva a hivek lelkében törhetetlen hitet ébresztett. A művészi részben valóban gyönyörködhetett a lélek, mert minden szereplő képességeinek legjavát adta. Ezek közül megemlítjük: *A magyar iparos dalárdát, Simon Margit, Kron Margit, Brassai Teréz, Orbai Sándor, Moldován László, Cseh Ida, Szentgyörgyi Mária, Bedő Emma, Dr. Láni Oszkár és Haják Károly* művészek előadását, amiben valóban kiváló élvezetet nyert a hallgatóság. A gyönyörű művészi pontok között méltóan helyezkedett el a *Dr. Kiss Elek* főjegyző nagyszerű előadása, aki az unitárius vallás szépségeiről, értékéről tartott meggyőző előadást. Végül *Elekes Béla* a D. F. Egylet maroskőri elnöke tartott lendületes bezáró beszédet, melyben a nagy nap termékenyítő eszméit összefoglalva, a Dávid Ferenc szerinti hitre és kitartó munkára buzdított. Másnap, július hó 1-én köri közgyűlés volt ugyancsak Marosvásárhelyen, melyen *Dr. Barabássy Albert* felügyelő gondnok és *Halmágyi János* esperes elnökölték. A rendes köri tárgyakat komoly hozzászólások és jól előkészített előadások kíséretében tárgyalták le. Személyi változás annyiban történt a kör vezetésében, hogy *Bedő Árpád* eddigi köri jegyzői tisztéről lemondott s helyébe *Máthé Zsigmondot* választották jegyzővé. A köri gyűlésen jelen voltak *Dr. Kiss Elek* főjegyző és *Máthé Sándor* az Unitárius Egyház szerkesztője, mint vendégek.

L. M.

A hit és meggyőződés.

A társadalmi életben sokan vannak olyanok, kik úgy gondolják, hogy a hit meggyőződés.

Kétségtelen, a hit és a vallásos meggyőződés között összefüggő kapcsolat van. A gyakorlati életben azonban a kettő között kisebb-nagyobb eltérést is találunk. E két fogalom értelmi meghatározásának téves összevonása úgy a természetes hitfejlődésnek, mint az összetartóbb és felvilágosultabb vallástársadalmi életnek az akadálya.

Igy nem csodálkozunk azon, ha a zártkeretű hitfelfogások hézagossága, a kapcsolat nélküli tudás az előirt nevelés-oktatással, egyfelől a felekezetek szaporodását, másrészt a vallástalanságot, újabban a közömbösséget okozta.

A hit gyakorlása már vallásosság. Ezzel szemben a meggyőződés még nem hit. Önkénytelenül felvetődik a kérdés: Mi a hit és mi a meggyőződés?

A hit a vallásos érzés kifejezője. „Érzem, hogy van Isten!” A meggyőződés pedig a vallásos érzésen nyugvó gondolat tudatos vallomása, kijelentése: „Van Isten s ez az Isten egyetlen egy!”

Nem minden hit kapcsolódik az öntudatos meggyőződéshez

és fordítva, nem minden meggyőződés erősíti a hitet. A meggyőződés nélküli hit az egyéni értelem kikapcsolásából származik, viszont a meggyőződés hit nélkül az önzés, anyagiasság felé vezet.

„Érzem az Isten létét, a láthatatlan teremtményeit, de nem ismerem“, — halljuk innen-onnan. „Tudom, hogy van egy tökéletes Erő, de még nem éreztem“, — mondja a meggyőződés. Mások így gondolkoznak: „Érzem, mert tudom, — vagy — tudom, mert érzem, hogy az Isten szeretet. lélek.“

Unitárius vallásunk szerint: Érzem és tudom, hogy Isten tökéletes erő szeretet. — Szokásá vált ez a mondás: „Mindenkít a maga hite boldogít.“ Azonban az igazi fejlődést, haladást, az emberiség békéjét csak a vallásos érzésen nyugvó meggyőződés, megértés biztosítja.

A mese szép, gyönyörködtet, a fényt csodáljuk, a külsőségek sokakat vonzanak, ezzel szemben olyan legyen a valóság hitélete, hogy a szépet, csodást megközelítse és a belső tartalom se hiányozzon.

Tökéleteset nem adhatunk; a tökéletesedés felé való törekvés azonban emberi hivatás. Ezért van szükség a meggyőződésen alapuló hitre, ami a jövő vallása.

Imádkozunk ezért szívből és értelemmel, hogy az emberiség életében az öntudatos imádság legyen és maradjon a béke örök záloga!

Erdélyi Miklós.

Amikor este dalol a falu.

Este, mikor a párás alkonyat
Szűrével mindent betakar,
Nem pattan ostor, szekér se zörren,
Megindul csendben valahol a dal.

Szűrődik halkán, mint a holdsugár,
Pitvar zugából át az udvaron,
S mint harmathullás, szép melódiája
A kerti fák közt lassan átoson.

A szénaillat lágyan átkarolja,
Hogy a házakon ölben tul vigye,
Hol várja, hívja, szomjas szerelemben
A vágyas lázban égő lány szive.

És száll a holdas, nyári éjszakában,
Mint örökké zengő harang, az ének,
S a szférák bűvös, égi zenéjére
Nevetve nyögnek álmukban a vének.

Arany hárfá dalol a faluból,
Paraszti huron zeng a méla bú,
Arany szivekből ősi vágyak szállnak,
Amikor este . . . dalol a falu.

Fekete Lajos.

Anyám.

1.

Úgy áll előttem, mint Hófehérke,
A mesebeli hét törpék honában,
Ahogy a képeskönyvben festik,
Kibontott hajjal, fehér pongyolában.

2.

S emlékeimbe úgy sikamlik vissza,
Ahogy többnyire magam előtt láttam,
Lankadt-liliom, hervadó testével...
Csüggedten a süppedő jármában.

Dull Lászlóné Szent-Iványi Anna.

Őszi ének. Gyallay Pap Sándor az Unitárius Irodalmi Társaság rendes tagja e címen újabb verskötettel ajándékozta népünket. „Elhullott álmaim tarlójánál kévébe kötözgettem bánatom búzáját” írja. Valóban az egész kötetben érezni lehet a bánat és szenvedés hurjain megzendült hangokat. E kötet méltán sorakozik Gyallay eddig megjelent hat kötete mellé. Gyallay a saját lábán jár. Belemarkol a szívébe, a lelkébe és onnan szórja drága kincseit és áldoz a család, a hitves, a szülő, a gyermek megszentelt igazi érzéseinek. Erős hite csendül meg e szavakban: Testünkön ronggyá málhat a ruha, lábunk alól kifuthatnak a földek, de ha *hitünkbe* fogódzunk: földi kinok karmai meg nem ölnek. Ezért a hitben, a küzdelemben Gyallay, de legerősebb a családban, hol a drága jó édes apa, a legjobb édes anya és kicsiny családjának emel hálás szívvvel el nem pusztítható drága emléket. A kötet utolsó verse — de csak sorban — mert rangban az elsők között áll. A *Szentháromság*, melyben Anya, Apa és a Gyermekekről szól és hálakönyveket hullat az Ur lábai elé e drága istenes ajándékért. Melegen ajánljuk kedves afiainak ezt a lélekből fakadt újrágót. Mindenki talál benne szépet, meghatót és szerzőnek csak gratulálhat forró nyárban is az „Őszi ének”-hez. (A csinos kiállítású füzet kapható szerzőnél: Cluj-Kolozsvár, Str. Oniciu 16 sz. 80 Leies árban).

Hadházy Sándor.

Az Egyetemes Lelekészkör folyó évi nyári felolvasó közgyűlése Segesváron augusztus hó 27—29-én lesz. Az elnök a meghívókat kellő időben szétküldi.

Szakvizsgázott papnövendékek, mint gyakorló s.-lelkészek elhelyezést nyertek: *Mátyás György* *Gagyban* s.-lelkészi, *Székely Gyula* *Marosujváron* s.-lelkészi, *Filep Imre* *Székelykeresztúron* bennlakási felügyelői és *Ürmösi Gábor* *Kolozsváron* kántorhelyettesi minőségben. A jól képzett gyakorló lelkészeknek sok sikert kívánunk a hivatásteljesítés és hivatásteljesítésre előkészülés terén.

Miniszteri rendelet szerint ezután a *felekezeti tanerőkre* nem vonatkozik az állami tanerők számára megállapított korhatár és a felekezeti iskolába felvehető tanulók számára vonatkozóan is kedvezőbb intézkedések lépnek életbe. Az E. K. Tanács ezeket a rendelkezéseket az érdekelt intézményekkel közölte. Nagyon örvendünk ezeknek a kedvező intézkedéseknek, csak azt sajnáljuk, hogy nem egy évvel előbb érkeztek.

János Zsigmond erdélyi fejedelemről augusztus hó 3-án a budapesti rádió kiváló előadást adott elő, mely az unitárius válásu fejedelem értékét és munkásságát méltatta. A felolvasás szerzője *P. Szentmártoni Kálmán* tb. igazgató, a jeles történettudós.

Nem mindennapi esemény. Olvasóink figyelmét felhívjuk a marosvásárhelyi orgonaszentelésre vonatkozó cikkünkre. Abból megtudjuk, hogy *Bustya János gondnok* afia egyedül egy orgonával ajándékozta meg egyházközségét. Ezt a tettet nem kell dicsérni; dicséri az önmagát.

Anyák napja és János Zsigmond emléknap *Gagyban*. Csak rövid sorokban tesztek említést arról a két egymásután következő bensőséges ünnepélyről, amely kicsiny egyházközségünk szerény életéből kiemelkedett. Az eddig fennállott akadályok miatt, szokásos „*anyáknapi*” ünnepélyünket csak július 7-én rendezhettük meg, amelyen *Fülöp Ilka*, *Kiss Margit*, *Fazakas Zelma*, *Balázs Erzs*, *László Erzs* és *Major Sándor* értékes szavataikkal és felolvasásaikkal szereztek lelki gyönyörűséget és épülést a nagyszámban megjelent hallgatóság számára. — Így, az erre a napra kitűzött „*János Zsigmond emléknap*” egy héttel később, július

